

EUROPA — LOCUL COMUN AL EFICIENȚEI

CRISTI PANTELIMON

Unii vor să facă din Europa un *sistem*, o unitate care să se autoregleze, o unitate *funcțională* în primul rând, care să respecte cu strictețe anumiți parametri și care, dimpotrivă, nu trebuie să ajungă între limitele altora. Dintre parametrii acceptabili, primul ca importanță este așa-numita *democrație*, alături de *societatea deschisă*, imediat urmând nevoia unei economii *integrate și competitive*. Practic, din acest proiect global (social, politic, cultural, economic) lipsește *ideea de eșec*. Nici o țară luată în parte, nici întregul unional nu are voie să rateze standardele autoimpuse de vizionarii-birocrați ai Uniunii. Așa ceva este, din punct de vedere istoric, o imposibilitate. Orice societate trebuie să-și asume ca variantă a dezvoltării sau pur și simplu a istoriei ideea de eșec. Dar, ca în orice *sistem*, această idee este exclusă din start din planul europenist. Când se spune despre un sistem că *funcționează*, se afirmă în plan secund că este cvasipерfect, că nu dă rateuri, că este ca o mașină care, mai bine condusă și mai bine reglată, are un mers liniar, monoton, dar perfect. Suntem, așadar, în plină *utopie*. Căci ce altceva este utopia, dacă nu dorința oamenilor ca societățile să meargă *doar* în sensul imaginat de ei și nu în oricare altul?

Europa a devenit locul celor fără de speranță. Nu este vorba despre refugiații economici de tot felul care au invadat Occidentul european după 1989, în căutare de mijloace de subzistență. Lipsa de speranță despre care vorbim este una mai adâncă și mai tragică și ea este împărtășită în aceeași măsură chiar și de cetățenii cu state vechi ai acestei „noi” Europe, de cetățenii țărilor vestice. Lipsa de speranță nu este în cazul acestora din urmă echivalentul stării de disperare momentană cu care se confruntă cei care provin din Est (un fel de *proletariat extern*, în termenii lui A. Toynbee); cele două stări sunt, de altfel, deosebite, chiar dacă uneori ajung să se confunde. Lipsa de speranță este absența orizonturilor largi ale fundamentării salvării sufletești și spirituale. Salvarea omului european nu poate veni, oricât și-ar dori-o birocrăția din ce în ce mai „rațională” ce-și are sediul la Bruxelles, din asigurarea mereu întărită, mereu reînnoită și mereu schimbată a unei comode poziții materiale și a unui confort material de asemenea în creștere. Fără nici o legătură cu instrumentarul acestor asigurări de natură materială (un important segment financiar european este alocat propriu-zis domeniului particular al „asigurărilor”, al căror țel este eliminarea riscurilor de tot felul, de la cele mai neplăcute, cum ar fi cutremurele, până la cele mai banale și

mai rizibile, cum ar fi furtul unui casetofon din mașina personală — acest tipar de „siguranță“ nu face decât să exprime modul aproape paranoic în care omul european încearcă să-și păzească lucrurile ce-i cad în sfera proprietății), salvarea reală a omului european este un „domeniu“ complet uitat în planurile birocratice comunitare. Lucrul acesta ar fi și imposibil de realizat în structurile și mecanismele care funcționează astăzi pe continentul nostru, dintre care, dominante sunt cele politice și cele economice. Europa a devenit *locul comun al eficienței*, un loc unde nu se întâmplă nimic, ci doar se *urmărește* rezultatul diferitelor activități ale omului din punctul de vedere al eficienței practice, adesea, numai financiare. Actele concrete ale omului european au încetat a mai avea semnificație proprie, ele sunt analizate doar din perspectiva amintită, astfel încât, ori de câte ori se constată o slabă eficiență a acestora, intervenția este nemiloasă, totul este reprojecțat astfel încât condiția standardizată a eficienței să fie îndeplinită. De altfel, țările care (cazul României) vor să aibă acces la uniunea care se construiește la Bruxelles sunt cele mai expuse acestei cerințe imperioase de a se supune „standardelor“ fiecărui domeniu particular în parte, nimic din ființa lor socială nefiind lăsat la întâmplare. La prima vedere, o atare încrâncenare funcțională, o acribie atât de acerbă în urmărirea tuturor manifestărilor sociale ale țărilor unionale este benefică. Cel puțin în cazul statelor foste comuniste ea pare cu atât mai benefică. Logica ce străbate analizele de tot soiul ce se referă la integrarea României în UE este următoarea, și trebuie să fim de acord că e destul de tentantă: având în vedere incapacitățile interne ale țării noastre, rămănerile în urmă în toate domeniile sau, și mai grav, reaua voință și neputința clasei conducătoare, singura posibilitate de a atinge idealul integrării este acceptarea unei tutele complete a birocrațiilor europene în toate zonele societății, de la economie până la politică, drepturile omului sau cultură. Consilierii europeni sunt prezenți peste tot, comisarii europeni străbat de la un capăt la altul țara, pentru a cunoaște „realitățile românești“ și a fi astfel capabili să dea cele mai bune sfaturi cu privire la reforma pe care trebuie s-o îndeplinim. Recunoaștem că acest argument își are întemeierea sa. Mai ales din perspectivă strict politică, România este un stat extrem de labil. Practic, clasa politică românească este absolut discreditată în ochii cetățenilor. O atare scădere este, sau se încearcă a fi compensată prin apelul la instituțiile supranaționale ale UE, a căror autoritate, în mod normal, ar trebui să fie mai mare (fenomenul acesta, al „ridicării“ autorității din zona politicii naționale spre cea internațională este unul explicabil sociologic și logic până la un punct; din acest punct de vedere, protestele celor care deplâng și se opun unui atare fenomen de pierdere a suveranității naționale este doar un geamăt inutil, care refuză să ia în calcul fenomenul general, cu explicații extranaționale și cu relevanță universală. În fapt, pierderea suveranității de azi nu este decât consecința unei pierderi de autoritate — în sensul lui Max Weber — care caracterizează viața politică a întregii lumi moderne). Totuși, pentru a reveni la ideile de mai sus, chiar dacă au dreptate în a fi mefienți față de clasa politică autohtonă, cei care admit ingerințele europene în conducerea reformei românești uită lucrul fundamental, și anume baza de pornire și filozofia acestei reforme. Căci indiferent cât de abil ar fi brațul care conduce această reformă generalizată, mișcarea

sa este unidirecțională, iar direcția este una plină de contradicții și, în opinia noastră, extrem de riscantă pentru destinul omului european.

În orizontul desăvârșirii funcționale, menirea omului rămâne una singură: să îndeplinească perfect sarcinile ce rezultă din construcția acestui nou continent. Este însă vorba despre un continent scufundat, o adevărată Atlantidă a prezentului și a viitorului, din care Istoria se retrage cu fiecare pas făcut în direcția de care vorbim.

Sunt oameni care opun, teoretic cel puțin, demersului integrator și unificator al unionismului european forțele așa-zise naționale. Ei au credința și speranța că motorul adevărat al istoriei îl reprezintă națiunile. De altfel, în opinia lor, Europa ar fi prin chiar proiectul ei inițial o creație istorică în care „principiul naționalităților“ a reprezentat singura forță viabilă și singura speranță de redeșteptare culturală și spirituală a lumii de pe bătrânul continent. O atare viziune riscă să fie, însă, prea optimistă pentru situația în care ne aflăm. Chiar dacă națiunile nu au dispărut și nu vor dispărea niciodată din Europa, faptul acesta nu e suficient pentru a garanta că ele, națiunile, au sau vor avea ultimul cuvânt de spus în scenariul istoric ce se desfășoară la ora actuală. Faptul că nemții se declară mai degrabă nemți decât europeni — și nu numai ei, ci toate celelalte națiuni europene — nu e suficient în a hotărî că destinul actual al omului european e modelat de principiul național. Nu trebuie uitat că națiunile europene, așa cum se definesc astăzi, au și ele un an de naștere, care poate fi ușor de reperat și care nu trece, în cele mai multe cazuri, cu mult de bariera de timp a ultimului mileniu. Acest argument nici măcar nu este cel mai convingător. Suntem încredințați că proiectul unional european își are sorti de izbândă *tocmai* pentru că, la un moment dat, Europa s-a vrut, *cu orice preț*, o patrie a naționalităților. Romanticismul european, ca filozofie profundă, putea descoperi tainele sufletului popular (*Volkgeist*) și acest lucru a fost, fără îndoială, un moment de cotitură în istoria spirituală a omenirii. Dar recunoașterea politică a acestui fenomen național, de esență culturală, a fost — normal — o simplă etapă în cuprinderea transnațională a acestor particularisme într-un organism paneuropean. Din nefericire pentru prezentul nostru întunecat, hegelianismul se verifică, iată, pe terenul realității concrete...

Limitele principiului național nu au putut fi întrezărite până la acest moment. Ele nu pot fi decelate decât acum, când pentru prima oară el este adus în situație de criză profundă. Și aceste limite sunt evidente când urmărim argumentele cu care această filozofie istorică (este în fond principiul național) caută să contrabalanseze cealaltă filozofie istorică. Reificarea principiului național, mai bine zis, reificarea națiunii, nu poate avea mai multă întemeiere decât reificarea principiului umanist-universal. Ce se poate opune actualei tendințe de deznaționalizare a Europei? Ideea că națiunile încă mai există? Dar, au fost atâtea națiuni care nu mai există! Ideea că ele sunt creație divină? Argumentul e copilăresc. Biblia nu cunoaște „principiul naționalităților“, așa cum a fost el deferit istoriei moderne de către jocul de interese și realități politice și culturale ale Europei moderne. Ideea că numai în cadrele națiunilor actuale ar putea fi construită o cultură europeană diversă, deschisă, valoroasă? Dar Europa creștină, o mare cultură, nu a fost deloc subordonată principiului național, ci celui teologic, universalist prin definiție.

E adevărat că, din perspectiva avântului paneuropenismului acut care se practică la ora actuală, principiul naționalităților pare o soluție frenatorie, deci un câștig de tipul redeșteptărilor culturale și spirituale. Din păcate, noi vedem această redeșteptare națională ca pe un fenomen *deviat*, care are înfățișarea (aparența) unei recuceriri a spiritului național-identitar, dar care se manifestă în mediul opac al gregarismului între-național sau a-național. Forțată să se dezvolte într-un mediu ostil, filozofia națiunii riscă să devină o simplă reacție conjuncturală la inter-naționalism. Ca atare, destinul și sensul său vor fi tributare acestuia din urmă. Disputa invenționism-primordialism este relevantă din acest punct de vedere. Antropologia culturală și sociologia națiunii riscă, apelând la unica paradigmă primordialistă, să rămână anchilozate în acest tip de răspuns la problema falsă a invenționismului, deci să devină ele însele prizonierele unui câmp de bătaie golit de orice sens. *De altfel, primordialismul însuși nu spune mai mult despre națiune decât știam din vechea școală romantică* (dimpotrivă, sărăcia sa congenitală vine din epuizarea fervorii romantice din care se trage și din apelul accentuat la „înțelegerea rațională“ a adevărului despre națiune) și nici nu mai poate fi convingător, în măsura în care realitatea concretă pare a nu mai răspunde la apelul principiului național.

Dacă la cele spuse mai sus adăugăm și faptul că actuala dispută despre identitatea europeană nu este decât o căutare a unei logici geopolitice de contrabalansare a superputerii americane, avem, dintr-odată, tabloul unui viitor nu prea fericit pentru ideea națională și, în general, cea identitară. Răspunsul european la presiunea formidabilă a Americii devine el însuși anacronic, având în vedere totala sau cvasitotala lipsă de preocupare americană din punctul de vedere al identității proprii. America este un imperiu economic și militar care merge înainte, fără scrupule de ordin identitar. În schimb, pentru a se putea măsura cu acest Goliat, Europa are nevoie să-și inventeze un imn propriu, un steag numai al ei, un tip de cetățean care (practic) nu există, cetățeanul european etc. Suntem convinși că acest mod de autodefinire nu este decât un succedaneu anacronic la o provocare istorică ce se desfășoară la alt nivel. De altfel, este ciudat să constați cum Europa viitorului pornește la drum de pe principiile Europei națiunilor, doar modificate prin dimensiune și logică internă. În locul națiunii, Europa. În locul spiritului cultural, spiritul pragmatic (care datorează mult „dușmanului“ american). În locul filozofiei idealiste, filozofia eficienței forțată în toate domeniile sociale, mai ales în cel cultural, unde este total impropriu. America a fost mai întâi pragmatică și abia apoi eficientă cultural sau politic. Europa încearcă să redevină spirituală pentru a deveni pragmatică. Toate actele culturale americane sunt construite, organic, pe principiul eficienței. Actele culturale europene nu au și, probabil, nu vor avea niciodată aceeași măsură pragmatică în ele.

Credința noastră este că, inconstient, europenii au angajat un război cu spiritul american, dar împrumutând de fiecare dată armele din tabăra dușmană. De aceea, eșecul va fi garantat.